

تحلیل کتاب‌شناختی ادبیات پژوهشی اقتصاد مقاومتی در ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۹/۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۳/۰۲

سیدمجید نبوی*

سجاد اولیایی**

چکیده

اقتصاد مقاومتی یکی از موضوعات مورد نیاز کشور در دهه‌های اخیر به‌ویژه پس از اعمال تحریم‌های آمریکا و کشورهای غربی است. سیاست‌گذاران و متولیان امور اقتصادی برای اتخاذ سیاست‌های مناسب در زمینه اقتصاد مقاومتی در کشور نیازمند اطلاعات مناسب هستند. با توجه به اینکه پژوهش‌های علمی و دانشگاهی یکی از شیوه‌های اصلی تولید اطلاعات علمی است، بنابراین آگاهی از چگونگی انجام این پژوهش‌ها و در نظر گرفتن سازوکارهای مناسب در این زمینه می‌تواند بسیار راهگشا باشد. برای انجام پژوهش حاضر، داده‌های در پیوند با هر یک از پژوهش‌های منتشر شده (مانند عنوان، چکیده، تاریخ انتشار، وابستگی سازمانی) در مورد اقتصاد مقاومتی از سامانه‌های «گنج» ایرانداک (برای پایان‌نامه‌ها) و همچنین «نورمگز» (برای مقاله‌ها) در قالب یک فایل «اکسل» استخراج شدند.

بررسی پژوهش‌های کشور در موضوع اقتصاد مقاومتی نشان می‌دهد که از میان ۳۱۷ پژوهش شناسایی شده در زمینه اقتصاد مقاومتی بیشترین پژوهش‌ها در قالب پایان‌نامه کارشناسی ارشد است. دانشگاه آزاد اسلامی بیشترین تولیدات علمی را در این زمینه داشته است. در سال ۱۳۹۶ بیشترین پژوهش‌ها در زمینه اقتصاد مقاومتی انجام شده است. مجموعه رشته‌های مدیریت بیشترین نقش را در زمینه تولید اطلاعات در پیوند با اقتصاد مقاومتی داشته‌اند. نشریه «پژوهشنامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی» بیشترین مقالات را در زمینه اقتصاد مقاومتی منتشر کرده است. سهم قابل توجهی از پژوهش‌های اقتصاد مقاومتی (۷۵ درصد) نیز با روش پیمایشی انجام شده است.

واژگان کلیدی: اقتصاد مقاومتی، مطالعه کتاب‌سنجی، پژوهش‌های دانشگاهی، ارزیابی پژوهش، علم‌سنجی.

طبقه‌بندی JEL: A10

Email: nabavi.5151@gmail.com

Email: sajjado68@gmail.com

*عضو هیأت علمی بخش علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه شیراز.
**کارشناسی ارشد، دانش آموخته، نهاد کتابخانه‌های عمومی استان فارس

مقدمه

اقتصاد مقاومتی یکی از نیازهای اساسی جمهوری اسلامی ایران است؛ به طوری که رهبر انقلاب شعار سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ را به ترتیب با نام‌های «اقتصاد مقاومتی، اقدام و عمل» و «اقتصاد مقاومتی، تولید و اشتغال» نامگذاری نموده‌اند. این اصطلاح به‌عنوان یک سیاست اقتصادی متناسب با وضعیت اقتصادی کشور برای نخستین بار از سوی رهبر معظم انقلاب در سال ۱۳۸۹ در دیدار با کارآفرینان مطرح شد (دهقان‌پور و همکاران، ۱۳۹۴). در واقع، این اصطلاح یک افق جدید پیش روی برنامه‌ریزان و پژوهشگران کشور قرار داد. روشن شدن ابعاد گوناگون این مسئله نیازمند انجام پژوهش‌های گوناگون از سوی پژوهشگران در موضوعات گوناگون است.

با توجه به اینکه در حدود یک دهه از طرح این مفهوم می‌گذرد، پرداختن به وضعیت پژوهش‌های انجام‌شده با این موضوع در کشور بسیار جالب خواهد بود. انجام این مهم از طریق مطالعات کتاب‌شناختی^۱ امکان‌پذیر است. مطالعات کتاب‌شناختی تحلیل کمی ادبیات پژوهشی منتشر شده است و در آن عناصر اطلاعاتی (مانند عنوان، نویسنده، تاریخ انتشار) ادبیات پژوهشی موضوع مورد توجه قرار می‌گیرد تا به این وسیله مواردی مانند روندهای پژوهش، عاملان پژوهش، مفاهیم مغفول از پژوهش در یک زمینه موضوعی خاص مشخص شوند (مارکز و همکاران، ۲۰۱۹^۲).

به‌دیگرسخن، سیاست‌گذاران از طریق این پژوهش‌ها می‌توانند میزان اقبال جامعه پژوهشگران را به یک مفهوم رصد نموده و در جهت ترویج و حمایت از پژوهش‌ها در مورد آن موضوع بکوشند. از سوی دیگر پژوهشگران نیز می‌توانند از طریق چنین پژوهش‌هایی شکاف‌های پژوهشی را شناسایی کرده و در جهت پرداختن به آنها بکوشند. این‌گونه مطالعات در زمینه رشته‌ها یا حوزه‌های موضوعی گوناگون قابل انجام است. در زمینه اقتصاد مقاومتی نیز پیش‌تر تنها یک پژوهش به شیوه تحلیل کتاب‌سنجی انجام شده است (تیرگر و آق‌لری، ۱۳۹۴) که دامنه این پژوهش محدود به مجله‌هاست و پژوهش‌های دانشگاهی را که بیشتر در قالب پایان‌نامه‌ها انجام می‌گیرد، بررسی نکرده است. بنابراین در جهت پر کردن این شکاف موجود در ادبیات پژوهشی در پیوند با اقتصاد مقاومتی، پژوهش حاضر بر آن است تا به‌وسیله تحلیل کتاب‌شناختی ادبیات پژوهشی منتشر شده جامعه دانشگاهی کشور تصویری روشن از پژوهش‌های انجام شده در دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی کشور را ترسیم نماید.

1. Bibliographic studies

2. Marques, Reis, Gomes

پیشینه پژوهش

پژوهش‌های انجام شده در زمینه پژوهش حاضر را می‌توان به لحاظ موضوع و روش‌شناسی بررسی کرد. تاکنون پژوهش‌های زیادی با روش‌شناسی تحلیل کتاب‌شناختی ادبیات موضوعی انجام شده است. این پژوهش‌ها در موضوعات گوناگونی مانند علم اطلاعات و دانش‌شناسی (حیدری و همکاران، ۱۳۹۶؛ بیگدلی و ملک‌محمدی، ۱۳۹۶)، جغرافیا (نوعی، ۱۳۹۰)، بازاریابی و تجارت و کسب و کار (لئونیدو و لئونیدو،^۱ ۲۰۱۱؛ لئونیدو، کاتسیکیس و کدونا ریس،^۲ ۲۰۱۰)، آموزش بهداشت و ارتقای سلامت (ایرانپور و همکاران، ۱۳۹۶) و بدرفتاری‌های علمی (مارکز، ریس، و گومز،^۳ ۲۰۱۹) هستند. رشته اقتصاد نیز از انجام این‌گونه پژوهش‌ها مستثنا نبوده و مطالعات گوناگونی در زمینه جنبه‌های گوناگون آن در ایران و دیگر کشورهای دنیا انجام شده است.

تیرگر و آقاری (۱۳۹۴) بروندادهای علمی مجله‌های علوم انسانی در کشور را با هدف ارزیابی وضعیت انتشار مقالات با موضوع اقتصاد مقاومتی بررسی کرده‌اند. در این پژوهش شمار ۲۱۳۵۳ مقاله در بازه زمانی دوساله از سال ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۲ شناسایی و بررسی شده است. نتایج نشان داد که از این شمار تنها ۱۰ اثر (۰/۰۴ درصد) در مورد اقتصاد مقاومتی بوده است. متغیرهای مورد بررسی در این مقاله کلیدواژه‌های مقاله‌های مورد بررسی، نوع مجله‌ها (علمی پژوهشی یا علمی ترویجی) و مراکز منتشرکننده مجله است. در کشور فرانسه نیز کورتالت^۴ و همکاران (۲۰۱۰) به بررسی پژوهش‌های انجام شده در زمینه اقتصاد و مدیریت به شیوه کتاب‌سنجی و با استفاده از شاخص «اچ ایندکس»^۵ پرداخته‌اند. در این پژوهش یک رتبه‌بندی از گروه‌های آموزشی اقتصاد، مدیریت و کسب و کار براساس کیفیت محیط دانشگاهی این شاخص ارائه شده است. انجام شمار زیادی از پژوهش‌ها توسط شمار محدودی از پژوهشگران و لزوم توجه به پژوهشگران دیگر در فرانسه جهت حصول نمایانی بیشتر در عرصه بین‌المللی از نتایج این پژوهش است.

بررسی مسئله تجارت بین‌الملل با روش کتاب‌سنجی نیز موضوع پژوهش تیان^۶ و همکاران (۲۰۱۸) بوده است. در این پژوهش که پژوهش‌های انجام شده در طی یک دوره ده ساله (۱۹۹۷-۲۰۱۶) را بررسی کرده است، کشور محل انجام پژوهش‌ها، نویسندگان، سازمان‌ها، و نشریه‌های برتر در انجام و انتشار این پژوهش‌ها معرفی شده‌اند. در زمینه اقتصاد ورزش نیز

1. Leonidou and Leonidou
2. Leonidou, Katsikeas, Coudounaris
3. Marques, Reis, Gomes
4. Courtault
5. H index
6. Tian

سانتوس و گارسیا^۱ (۲۰۱۱) به بررسی و تحلیل مقاله‌های نمایه شده در این زمینه در نمایه استنادی علوم^۲ در طول ۵۳ سال (۱۹۵۶-۲۰۰۹) پرداختند. در این پژوهش شمار مقاله‌ها، استنادها و همچنین نشریه‌های منتشرکننده بررسی شده‌اند.

هائو و ژیان-مین^۳ (۲۰۱۲) نیز به بررسی انتشارات موضوع مخاطرات مالی در پایگاه‌های اطلاعاتی کتاب‌شناختی^۴ بین‌المللی کسب و کار و مالی پرداختند. در این پژوهش نمونه‌ای مشتمل بر ۲۷۲۷ منبع منتشر شده در بازه زمانی ۲۹ سال از ۱۹۷۰ تا ۲۰۰۹ بررسی شد و مواردی مانند جنبه‌های گوناگون موضوع، نوع منبع (مانند مقاله، کتاب)، کشورهای پراکنش در این زمینه، الگوی انتشاراتی نویسندگان تحلیل شدند.

در کشور برزیل نیز پین‌هیرو^۵ و همکاران (۲۰۱۸) مقاله‌های علمی منتشرشده در نشریه‌های معتبر ملی در زمینه بازارهای سرمایه را بررسی کردند. در این پژوهش که بازه زمانی ۵۵ ساله (۱۹۶۱-۲۰۱۶) را در برمی‌گیرد ۷۴۸۹ مقاله بررسی شد که از این میان ۴۵۸ مقاله (۶/۱۲ درصد) در این موضوع بودند. موضوعات بررسی شده در مورد این پژوهش‌ها نویسندگان، مجله‌ها، و سازمان‌های منتشرکننده مقاله‌ها بودند.

بررسی پژوهش‌های با روش کتاب‌سنجی انجام شده در زمینه اقتصاد نشان می‌دهد که در داخل کشور کمبود پژوهشی جامع در زمینه یکی از مهم‌ترین مسائل مطرح در کشور یعنی اقتصاد مقاومتی وجود دارد. از طرف دیگر، تنها پژوهش انجام شده با این موضوع نیز به صورت کلی مقاله‌های با موضوع اقتصاد در مجله‌های اقتصادی را بررسی کرده است؛ در صورتی که پژوهش‌های بسیاری در کشور در قالب پایان‌نامه‌های دانشجویی و در مقاطع کارشناسی ارشد و همچنین دکترا در موضوع اقتصاد مقاومتی انجام شده‌اند که شایسته بررسی هستند.

در سطح بین‌المللی نیز شمار کمی از پژوهش‌های کتاب‌سنجی انجام شده در حیطه‌های گوناگون اقتصاد به‌طور جامع پایان‌نامه‌ها و مقاله‌ها را بررسی کرده‌اند. به‌طورکلی می‌توان گفت که شمار پژوهش‌ها با روش کتاب‌سنجی در موضوعات گوناگون در حال افزایش است. چون این پژوهش‌ها می‌توانند اطلاعات قابل توجهی را در مورد مختصات پژوهش‌های انجام شده در موضوعات گوناگون در اختیار پژوهشگران و همچنین سیاست‌گذاران امر پژوهش قرار دهند.

1. Santos and Garcia

2. Science citation index

3. Chun-Hao and Jian-Min

4. Bibliographic database

5. Pinheiro

روش انجام پژوهش

مقاله حاضر یک پژوهش کتاب‌سنجی است. در واقع، در این پژوهش به صورت پیمایشی ادبیات پژوهشی منتشرشده جامعه دانشگاهی ایران در زمینه اقتصاد مقاومتی تحلیل شده است. جامعه مورد بررسی این پژوهش تمامی پژوهش‌های انجام شده با محوریت اقتصاد مقاومتی بوده و در آن تمامی پژوهش‌های منتشرشده در زمان انجام این پژوهش یعنی آبان ماه ۱۳۹۸ به شیوه سرشماری بررسی شده‌اند. بررسی پایان‌نامه‌های دانشگاهی از طریق سامانه «گنج ایرانداک»^۱ در طراحی اولیه پژوهش مورد توجه قرار گرفته است. از آنجایی که برخی از دانشگاه‌ها (در حدود پنج دانشگاه) اطلاعات پایان‌نامه‌های خود را در این سامانه وارد نمی‌کردند، بنابراین برای به حداقل رساندن اثر این محدودیت در پژوهش، بررسی مقاله‌های منتشرشده با موضوع اقتصاد مقاومتی در دستور کار قرار گرفت. در واقع، به واسطه این کار تا حد زیادی پژوهش‌هایی که به صورت مقاله منتشر شده بودند نیز در گستره پژوهش حاضر قرار گرفت. برای جستجوی مقاله‌ها از سامانه «نورمگز»^۲ استفاده شد که مجله‌های علوم انسانی را پوشش می‌دهد. در مرحله بعد داده‌های پژوهش که شامل عنوان، تاریخ نشر، چکیده، وابستگی سازمانی، موضوع، و روش مورد استفاده بودند در قالب فایل اکسل استخراج و تحلیل شدند.

یافته‌های پژوهش

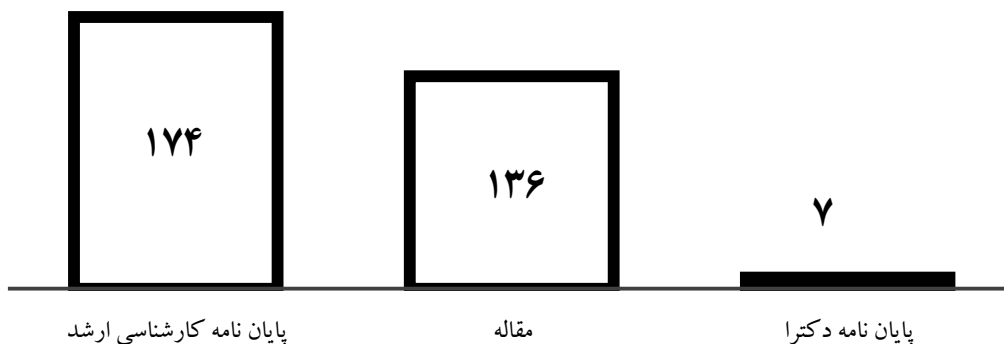
داده‌های پژوهش حاضر از نقطه نظرات گوناگون بررسی و تحلیل شدند که در ادامه نتایج تحلیل داده‌ها در بخش‌های گوناگون ارائه شده است.

شمار و نوع پژوهش‌ها

در این مقاله به‌طور کلی ۳۱۷ پژوهش در قالب مقاله فارسی (ترویجی و پژوهشی)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد و پایان‌نامه دکتری شناسایی شد که از این میان بیشترین پژوهش‌های شناسایی شده در قالب پایان‌نامه کارشناسی ارشد (۵۴/۹ درصد) است. توزیع انواع پژوهش‌ها در شکل ۱ نشان داده شده است.

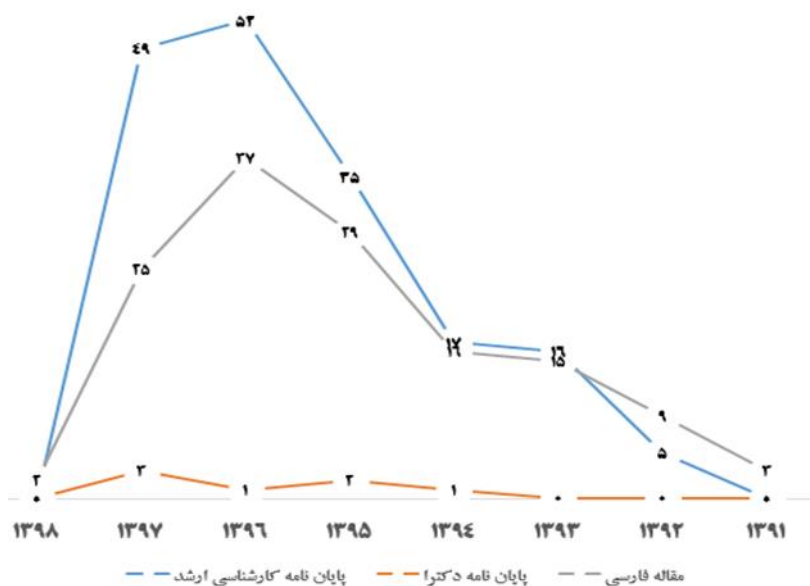
1. Ganj-beta.irandoc.ac.ir

2. Noormags.com

شکل ۱: شمای کل پژوهش‌های اقتصاد مقاومتی در کشور

پژوهش‌های بررسی شده در زمینه اقتصاد مقاومتی در بازه زمانی ۸ ساله از ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۸ منتشر شده‌اند؛ به طوری که بیشترین این پژوهش‌ها در سال ۱۳۹۶ با شمار ۹۰ پژوهش و کمترین آن تا شش ماهه اول سال ۱۳۹۸ با دو پژوهش است. روند پژوهش‌های انجام شده به تفکیک نوع پژوهش‌ها در سال‌های گوناگون در شکل ۲ نشان داده شده است.

شکل ۲: روند نوع انتشارات به تفکیک سال

همان‌گونه‌که در شکل ۲ قابل مشاهده است در سال ۱۳۹۶ بیشترین پژوهش‌ها در قالب پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و مقاله‌های فارسی انجام شده است. به‌طورکلی شمار پژوهش‌ها از سال ۱۳۹۶ به بعد با کاهش مواجه شده است.

وابستگی سازمانی پژوهش‌ها

بررسی وابستگی سازمانی پژوهش‌های انجام شده در زمینه اقتصاد مقاومتی نشان می‌دهد که به‌طورکلی ۸۶ سازمان شامل دانشگاه، پژوهشگاه و سازمان در انجام این پژوهش‌ها مشارکت داشته‌اند. فهرست ده سازمان برتر در انجام پژوهش‌های اقتصاد مقاومتی در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱: ده دانشگاه برتر مشارکت کننده در پژوهش‌های اقتصاد مقاومتی

نام سازمان	شمار پژوهش‌های مشارکت یافته
دانشگاه آزاد اسلامی	۷۰
دانشگاه پیام نور	۴۴
دانشگاه امام صادق <small>علیه السلام</small>	۴۱
دانشگاه علامه طباطبائی	۱۹
دانشگاه تهران	۱۵
دانشگاه خوارزمی	۱۳
دانشگاه ارومیه	۱۱
دانشگاه امام حسین <small>علیه السلام</small>	۱۰
دانشگاه اصفهان	۱۰
دانشگاه قم	۹

همان‌گونه‌که در جدول ۱ دیده می‌شود دانشگاه آزاد و پیام نور که دارای شعبه‌های گوناگون در سراسر کشور هستند به ترتیب در رتبه‌های اول و دوم و دانشگاه امام صادق علیه السلام در رتبه سوم قرار دارند.

موضوع پژوهش‌های اقتصاد مقاومتی

بررسی حیطه موضوعی پژوهش‌های اقتصاد مقاومتی نشان می‌دهد که بیشتر این پژوهش‌ها توسط پژوهشگران در رشته‌های مدیریت (۳۰ درصد) انجام شده است. در رشته‌های مدیریت نیز موضوعات متنوعی مورد توجه بوده که مدیریت جهادی، بازار سرمایه، اقتصاد دانش‌بنیان، و آموزش عالی (هر کدام با چهار پژوهش) بیشترین شمار پژوهش را به خود اختصاص داده‌اند. در جدول ۲ پنج رشته برتر و همچنین سه موضوع برتر با در نظر گرفتن فراوانی پژوهش‌ها در آن رشته‌ها و موضوعات ارائه شده است.

جدول ۲. رشته‌های دانشگاهی و موضوعات مرتبط با پژوهش‌های اقتصاد مقاومتی

شمار پژوهش‌ها	موضوع	رشته
۹۵	<ul style="list-style-type: none"> • مدیریت جهادی • بازار سرمایه • اقتصاد دانش‌بنیان • آموزش عالی • نظام بانکی • فرهنگ • کارآفرینی 	مجموعه مدیریت
۷۳	<ul style="list-style-type: none"> • بانکداری اسلامی • اقتصاد (به صورت کلی) • صنعت نفت • رشد اقتصادی • نظام بانکی • اقتصاد دانش‌بنیان • شاخص اقتصاد مقاومتی • تاب‌آوری • تأمین مالی • نفت 	اقتصاد
۱۴	<ul style="list-style-type: none"> • اقتصاد از منظر قرآن و روایات • سبک زندگی • اقتصاد اسلامی • اقتصاد از منظر نهج البلاغه 	علوم قرآن و حدیث
۱۰	<ul style="list-style-type: none"> • اقتصاد سیاسی • فرهنگ • نظام اقتصادی • الگوی ایرانی-اسلامی اقتصاد • مدیریت مصرف 	علوم سیاسی
۱۰	<ul style="list-style-type: none"> • برنامه درسی • برنامه درسی آموزش و پرورش • آموزش و پرورش • نظام آموزش و پرورش • برنامه درسی ملی 	برنامه ریزی درسی

مجله‌های منتشرکننده پژوهش‌های اقتصاد مقاومتی

مقاله‌های علمی با موضوع اقتصاد مقاومتی در طیف وسیعی از مجله‌ها (۶۵ نشریه) منتشر شده‌اند. بیشترین شمار مقاله‌ها در نشریه «پژوهشنامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی»

(۹/۵ درصد) است. این نشریه از انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی است و در حوزه علوم انسانی منتشر می‌شود. ده نشریه برتر منتشرکننده مقاله‌هایی با موضوع اقتصاد مقاومتی در جدول ۳ ارائه شده است. در این جدول داده‌های مجله‌هایی منعکس شده‌اند که حداقل سه مقاله در پیوند با اقتصاد مقاومتی در بازه زمانی مورد مطالعه منتشر کرده‌اند. شمار زیادی از مجله‌ها (۵۴ مجله) در بازه زمانی مورد مطالعه دو یا یک مقاله در مورد اقتصاد مقاومتی منتشر نموده‌اند.

جدول ۲. مجله‌های منتشرکننده مقالات با موضوع اقتصاد مقاومتی

نام نشریه	شمار مقاله	ناشر
پژوهشنامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی	۱۳	پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رهیافت انقلاب اسلامی	۱۰	عبدالمطلب عبدالله
مطالعات راهبردی بسیج	۱۰	پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج
مطالعات اقتصاد اسلامی	۷	دانشگاه امام صادق (ع)
آفاق امنیت	۷	دانشگاه جامع امام حسین (ع)
اقتصاد اسلامی	۶	پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی
راهبرد	۵	پژوهشکده تحقیقات راهبردی مجمع تشخیص مصلحت نظام
جستارهای اقتصادی	۴	پژوهشگاه حوزه و دانشگاه
مدیریت فردا	۳	مرکز پژوهش‌های مدیریت راهبردی فردا
پژوهش‌های ارتباطی	۳	مرکز تحقیقات صدا و سیما

روش مورد استفاده در پژوهش‌ها

در غالب پژوهش‌های اقتصاد مقاومتی از روش پیمایشی (۲۳۷ پژوهش) استفاده شده است که حدود ۷۵ درصد پژوهش‌ها را شامل می‌شود. برخی از پژوهش‌ها نیز بدون ذکر روش تنها به بیان نتیجه پژوهش پرداخته‌اند که ارائه مدل یا چارچوب است (حدود ۱۵ درصد). ده درصد باقی مقاله‌ها نیز به صورت معرفی کتاب یا مقاله‌های توصیفی بوده‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری

سیاست‌گذاری و عمل آگاهانه در زمینه اقتصاد مقاومتی مستلزم در اختیار قرار دادن اطلاعات برای سیاست‌گذاران و متولیان اقتصادی کشور است. یکی از بهترین راه‌های تولید اطلاعات مناسب در هر زمینه‌ای انجام پژوهش‌های مناسب توسط پژوهشگران و کارشناسان است. بنابراین می‌توان گفت با بررسی روند و چگونگی انجام پژوهش‌های حوزه موضوعی اقتصاد مقاومتی نشان داده

می‌شود که متولیان اقتصادی کشور تا چه اندازه امکان دسترسی به اطلاعات مناسب در این زمینه را داشته‌اند. بررسی پژوهش‌های منتشر شده تا نیمه سال ۱۳۹۸ در پژوهش حاضر نشان داد که ۳۱۷ پژوهش در قالب پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد، دکترا و مقاله‌های فارسی در کشور منتشر شده است. با توجه به شمار ۲۵۶۹ دانشگاه و واحد دانشگاهی و ۱۸ پژوهشگاه و ۵ پژوهشکده در کشور به نظر می‌رسد این شمار پژوهش‌ها عدد قابل توجهی نباشد؛ به طوری که سرانه تولید مقاله به ازای هر مرکز علمی در این مسئله مهم مورد نیاز کشور حدود ۰/۱۲ است.

بخش قابل توجه این پژوهش‌ها در دانشگاه‌های کشور در قالب پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد (۱۷۴ پژوهش) بوده است که از سال ۱۳۹۴ تا ۱۳۹۶ با شیب قابل توجهی افزایش و سپس رو به کاهش گذاشته است. با توجه به این نکته که بحث اقتصاد مقاومتی توسط رهبر انقلاب در سال ۱۳۸۹ مطرح شده است؛ ولی در عمل ورود این بحث به عرصه پژوهش‌ها به طور جدی از سال ۱۳۹۳ رقم خورده و در سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ همزمان با نامیدن سال با این موضوع به اوج خود رسیده است و پس از آن دوباره پژوهش‌ها سیر نزولی به خود گرفته است. با این توضیح می‌توان گفت که باید به این نکته توجه داشت که اقتصاد مقاومتی نیاز همیشگی کشور است و سازمان‌ها و متولیان امر باید به این نکته توجه داشته باشند تا از طریق برقراری مشوق‌ها و برگزاری رویدادها حالت مهم بودن این بحث را در کشور حفظ کرده و بستر لازم را برای حفظ و افزایش حضور این موضوع در عرصه پژوهش‌های دانشگاهی فراهم نمایند. پایان‌نامه‌های مقطع دکترا که نسبت به پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد دانش افزایی بیشتری دارند، تنها در هفت مورد به بحث اقتصاد مقاومتی پرداخته‌اند که جا دارد بیشتر از اینها به این موضوع مهم پرداخته شود.

در میان دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی کشور دانشگاه آزاد اسلامی و دانشگاه پیام نور با توجه به شعبه‌هایی که در سراسر کشور دارند پژوهش‌های بیشتری در زمینه اقتصاد مقاومتی انجام داده‌اند. در میان دانشگاه‌های دولتی نیز دانشگاه امام صادق (علیه السلام) در این باره آثار پژوهشی انجام داده است. به طور کلی اگر هر یک از شعبه‌های دانشگاه‌های آزاد و دانشگاه پیام نور به صورت مراکز جدا در نظر گرفته شود می‌توان گفت دانشگاهی که بیشترین نقش را در عرصه پژوهش‌های اقتصاد مقاومتی در کشور داشته است، دانشگاه امام صادق (علیه السلام) است و پس از آن نیز دانشگاه‌های علامه طباطبایی و دانشگاه تهران در رده‌های بعدی قرار می‌گیرند. نکته دیگری که در زمینه دانشگاه‌های فعال در زمینه انجام پژوهش‌های موضوع اقتصاد مقاومتی می‌توان گفت این است که بیشتر این دانشگاه‌ها در تهران قرار دارند و جا دارد دانشگاه‌های شهرستان‌ها نیز با در نظر گرفتن ویژگی‌های بومی هر منطقه نقش فعالی را در انجام پژوهش‌های این حوزه موضوعی داشته باشند.

مشاهده رشته‌ها و موضوعاتی که بیشترین سهم از پژوهش‌های اقتصاد مقاومتی دارند نشان می‌دهد که طبق انتظار مرتبط‌ترین رشته‌های دانشگاهی به این حوزه موضوعی یعنی مجموعه مدیریت و اقتصاد، بیشترین تولیدات علمی را در این باره دارند. با در نظر داشتن این نکته که اقتصاد مقاومتی یک بحث میان‌رشته‌ای است، بنابراین پژوهشگران دیگر رشته‌های علمی و دانشگاهی نیز باید در زمینه‌های مرتبط با اقتصاد مقاومتی پژوهش‌هایی را در قالب‌های گوناگون پایان‌نامه یا مقاله طراحی و انجام دهند. تفاوت شمار پژوهش‌های انجام‌شده در رشته‌های مدیریت و اقتصاد بسیار بالاتر از سهم پژوهش‌های انجام‌شده در دیگر رشته‌های دانشگاهی است.

بررسی نشریه‌های ادواری منتشرکننده مقاله‌های با موضوع اقتصاد مقاومتی نشان می‌دهد نشریه‌هایی که در رتبه‌های بالاتر قرار دارند، به صورت کلی به مباحث گوناگون علوم انسانی می‌پردازند و نشریه‌های تخصصی در رشته‌های گوناگون به ویژه در زمینه‌های اقتصاد نقش کمتری را در انتشار یافته‌های این حوزه موضوعی دارند. همچنین، بیشتر پژوهش‌های منتشرشده در موضوع اقتصاد مقاومتی نیز به صورت کمی و پیمایشی انجام شده‌اند که نشان از توجه کم به رویکرد کیفی یا آمیخته، که ماهیتی اکتشافی دارند، در میان پژوهشگران این موضوع دارد.

با توجه به یافته‌های این پژوهش پیشنهاد می‌شود تا سازوکارهای گوناگون در زمینه بازاریابی پژوهش‌های دانشگاهی در رشته‌های گوناگون علمی با موضوع اقتصاد مقاومتی صورت گیرد تا این موضوع به پختگی لازم به لحاظ ادبیات علمی و پژوهشی در کشور برسد. در این باره می‌توان از سازوکارهای به کارگرفته شده در حیطه‌های موضوعی «نانوتکنولوژی» یا موضوعاتی الگو گرفت که تولیدات علمی بالایی را به خود اختصاص می‌دهند. همچنین، پیشنهاد می‌شود تا جنبه‌های دیگر پژوهش‌های اقتصاد مقاومتی همچون همکاری‌های علمی، تحلیل‌های استنادی و موضوعات پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه اقتصاد مقاومتی به صورت تخصصی و با نگاه ریزبینانه بررسی و تحلیل شوند.

همانند بسیاری از پژوهش‌ها، پژوهش حاضر نیز با محدودیت‌هایی مواجه است. نبود اطلاعات پایان‌نامه‌های برخی دانشگاه‌ها به ویژه دانشگاه تهران در سامانه «گنج»، جستجوی کلیدواژه‌ای برای بازیابی پژوهش‌ها که در برخی مواقع بازنمون مناسبی برای موضوع مقالات علمی نیست و همچنین تحلیل و بررسی عنوان و چکیده پژوهش‌ها به جای متن کامل به دلیل نبود دسترسی به متن کامل تمام پژوهش‌ها و محدودیت زمانی از محدودیت‌های پژوهش حاضر است.

منابع

۱. ایرانیپور عابدین؛ علی اکبر حقدوست؛ اعظم بذرافشان، مریم اخوتی، الهام شریف‌پور، مرتضی زارع (۱۳۹۶)، «کتاب‌سنجی و تحلیل محتوای برونداد پژوهشی ایران در حوزه آموزش بهداشت و ارتقای سلامت در دوره زمانی ۹۰-۱۳۷۷»، مجله بهداشت و توسعه، ۶ (۲)، ص ۱۴۴-۱۵۳.
۲. بیگدلی، زاهد و سعید ملک محمدی (۱۳۹۶)، «تحلیل ویژگی‌های کتاب‌شناختی و سیر تاریخی نشر مقالات فارسی در زمینه خدمات و منابع مرجع»، علوم و فنون مدیریت اطلاعات، ۱۳ (۱)، ص ۱-۲۶.
۳. تابناک (۱۳۹۸)، نگاهی به نامگذاری سال‌ها از سوی رهبر انقلاب از سال ۶۹ تاکنون، دسترسی در <https://www.tabnak.ir/fa/news/887000>.
۴. تیرگر، آرام و زهرا آق‌آلری (۱۳۹۴)، «بررسی برونداد علمی مجلات علوم انسانی در خصوص اقتصاد مقاومتی»، مجله علم سنجی کاسپین، ۲ (۲)، ص ۱۶-۲۳.
۵. حیدری، غلامرضا؛ فرزانه قنادی نژاد و رحیم چینی پرداز (۱۳۹۶)، «مروری بر مطالعات مربوط به اولویت‌های پژوهش در علم اطلاعات و دانش‌شناسی در ایران و جهان»، علوم و فنون مدیریت اطلاعات، ۸، ص ۳۵-۶۲.
۶. خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا) (۱۳۹۷)، دانشگاه‌های ایران به روایت آمار و ارقام، دسترسی در <https://www.isna.ir/news/97030804268>.
۷. دهقانپور، بابک؛ آزاده شفیع‌ی و مهران محمدی (۱۳۹۴)، «اقتصاد مقاومتی؛ مطالعه مروری ابعاد و ویژگی‌ها»، کار و جامعه، ۱۸۶، ص ۵۵-۶۴.
۸. نوعی، مریم (۱۳۹۰)، «بررسی مقالات فصلنامه چشم انداز جغرافیایی دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت (۸۹-۱۳۸۵)»، چشم انداز جغرافیایی، ۱۴، ص ۱۵۸-۱۷۱.
9. Chun-Hao, C., & Jian-Min, Y. (2012), "A bibliometric study of financial risk literature: a historic approach", *Applied Economics*, 44(22), pp.2827-2839.
10. Courtault, J. M., Hayek, N., Rimbaux, E., & Zhu, T. (2010), "Research in economics and management in France: A bibliometric study using the h-index", *The Journal of Socio-Economics*, 39(2), pp.329-337.
11. Leonidou, C. N., & Leonidou, L. C. (2011), "Research into environmental marketingmanagement: a bibliographic analysis", *European Journal of Marketing*, 45 (1,2), pp. 68-103.

12. Leonidou, L. C., Katsikeas, C. S., & Coudounaris, D. N. (2010), "Five decades of business research into exporting: A bibliographic analysis", *Journal of International Management*, 16(1), pp.78–91.
13. Marques, T., Reis, N., & Gomes, J. (2019), "A Bibliometric Study on Academic Dishonesty Research", *Journal of Academic Ethics*, 17(2), pp.169–191.
14. Pinheiro, J. L., Tomaz, C. M., Bueno, N. X., & Silva, W. A. C. (2018), "Half century of academic production in Capital Market in Brazil in high impact journals", *BBR. Brazilian Business Review*, 15(3), pp. 209–225.
15. Santos, J. M. S., & García, P. C. (2011), "A bibliometric analysis of sports economics research", *International Journal of Sport Finance*, 6(3), pp. 222–244.
16. Tian, X., Geng, Y., Sarkis, J., & Zhong, S. (2018), "Trends and features of embodied flows associated with international trade based on bibliometric analysis", *Resources, Conservation and Recycling*, 131, pp.148–157.